

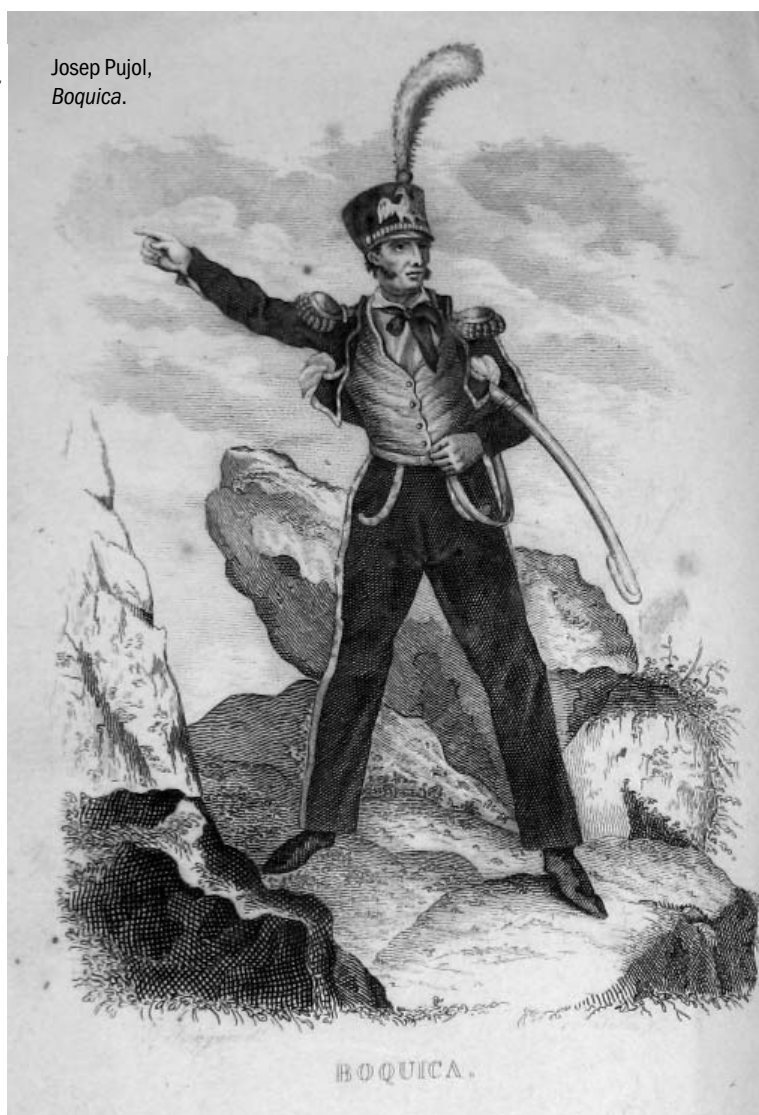
1808-1809

Boquica, un bandoler al servei de França

Francesc Xavier Morales

GRAVATS DEL LLIBRE DE B. M. ARAQUE

Josep Pujol,
Boquica.

Conegut amb el sobrenom de Boquica, Josep Pujol va ser un sanguinari bandoler del segle XVIII que, durant la guerra del Francès, es mogué a les terres gironines entre els dos bàndols enfrontats. Temut per la seva crueltat, es va guanyar a pols la fama de traïdor. La seva figura ha deixat petja en la memòria popular. Carles Rahola esmenta una dita sentida del seu avi que defineix el personatge: «És més dolent, és més murri, és més criminal que en Boquica».(1)

Josep Pujol, nascut el 26 de setembre de 1778, era fill de Besalú. Possiblement va viure a Olot amb el seu pare, que era traginer i, pel que sembla, també contrabandista.(2) Un cop iniciat el conflicte amb França, el 1808, Josep Pujol va lluitar en el bàndol patriota com a guerriller i espia, probablement aprofitant algun grup bandoler preexistent.

Les campanyes de Boquica per la zona de l'Alta Catalunya foren terribles

El contraban i el suborn estaven a l'ordre del dia per cobrir les necessitats de les tropes imperials i les insurgents. S'arribà a casos en què els guerrillers protegien els queviures enviats des del Rosselló —que entraven per Puigcerdà i l'Urgell— cap a la guarnició imperial de Barcelona. Pocs d'aquests subministraments arribaven al seu destí. Alguns autors sostenen que els escamots insurgents que operaven a la zona dels Pirineus —Rovira, Fàbregas i el Domer de Llorà, entre d'altres— se sostenien amb les provisions que venien de França.(3)

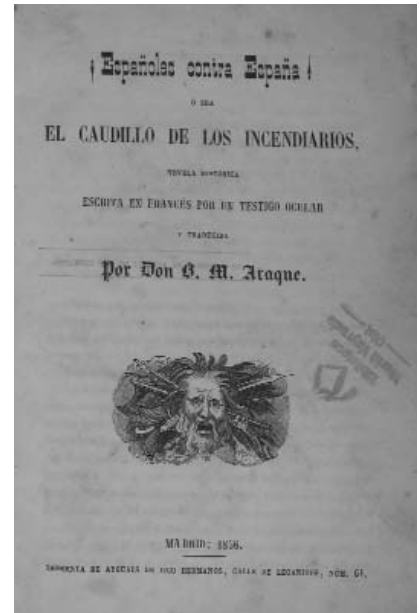
Fins al 1810 Josep Pujol es dedicà a capturar combois que venien de França, sense que tinguem coneixement si seguia les normes de la guerrilla publicades al començament de la guerra, segons les quals els guerrillers havien de vendre part del botí capturat a les juntes per ajudar en l'esforç de guerra. El que sí que sabem és que el mateix any 1810 començà a treballar com a espia per als francesos. Descobert, fou empresonat a Tarragona,

que en aquell moment funcionava com a capital de la resistència patriota. Un cop fugit d'aquí presentà els seus serveis al governador de Barcelona, el general Mathieu.(4)

El mariscal MacDonald encarregà a Boquica i els seus que perseguissin el bandolerisme del territori. La idea era crear un grup de bandits capaços d'oposar-se als guerrillers patriotes i dedicar-se al pillatge, les captures del qual es pagarien prou bé.(5) Hem de suposar que el fruit del banditatge d'en Boquica era comprat pels imperials a millor preu que els espanyols, perquè es dedicà a la feina de seguida.

Podem imaginar-nos que el gruix dels bandits estava format per persones de l'entorn de la família Pujol: traguers (i contrabandistes) professionals. Podem suposar, també, que hi devia haver treballadors agrícoles itinerants o petits posseïdors de terres, una de les bases socials que —segons Núria Sales— nodriren les companyies de miquelets dels segles XVII i XVIII.(6)

Una petita pista sobre qui formava part del grup del Boquica de

Portada del llibre *Españoles contra España o sea El caudillo de los incendiarios*, d'Araque.

Besalú (com també se'l coneixia) la podem trobar a *Verdadera relación del más bárbaro catalán José Pujol (alias Boquica)*,(7) un poema escrit poc després de la mort del miquelet caragirat, el 1815, on s'esmenta: «A Blanes cierta vez fueron / y sin causa ni razon / un barco nuevo quemaron / por capricho ó diversion». En el llibre d'òbits de la parròquia de Blanes del període que ens ocupa trobem aquesta nota datada de l'agost de 1810: «En la tarde de est dia de agost del any mil vuit cents y deu se topáren en esta vila las dos briballas española, y francesa, fentse foch la una contra la altre, pero com aquesta fou sorpresa per la primera, de ella sen trobaren tres de morts lo un en la Massaneda prop la Antiga, lo altre en la riera davant de la Creu, y lo ultim ala pujada de Santa Barbara cerca la jueria dita vulgarment den Gallina, y fetas las diligencias per averiguar los noms dels difunts vai averiguar que son los tres següents».(8)

Colla de bandolers.

Els afrancesats: entre la convicció i l'oportunisme

Les guerres napoleòniques van tenir el seu impacte en terres de la península Ibèrica. En un primer moment, l'Espanya de Carles IV s'enfrontà a la Convenció francesa sorgida del procés revolucionari iniciat el 1789. És el que s'anomena Guerra Gran o –sense por a equivocar-nos– primera guerra del Francès (1793-1795). Un cop acabat aquest conflicte, els dos rivals es convertiren en aliats pel Tractat de Sant Ildefons (1796).

Aviat, però, s'acabaren els anys de pau amb l'aliat de l'altre costat dels Pirineus. La crisi dinàstica dels borbons i l'ocupació militar d'Espanya, amb l'excusa per part de Napoleó I de subjugar definitivament Portugal, se superposaren a la revolta de la població i de tots els estaments a múltiples nivells ideològics, ja fossin del poble contra el clero o contra l'invasor estranger. S'iniciava, així, una nova guerra contra el francès, molt més dura i violenta que la de 1793-1795.

Durant aquest temps de revolta hi ha haver homes que no lluitaren contra l'invasor; ans al contrari, ja fos per convicció ideològica o per oportunisme (o una barreja de les dues), moltes persones col·laboraren amb les tropes i l'administració napoleòniques. Eren coneguts genèricament com a *afrancesats*. Alguns d'aquests personatges, dins el context del nord-est de Catalunya, foren Josep Garriga, el figuerenc Tomàs Puig i el protagonista d'aquest article, Josep Pujol.

La figura de Josep Pujol –com tants altres caps guerrillers durant la guerra del Francès– és una mostra de perfil poc definit de guerriller. De fet, el guerriller no existeix com a abstracció, i moltes de les actuacions d'en Boquica requereixen un estudi més a fons, que, de ben segur, ens permetrà conèixer millor el règim policial napoleònic a Catalunya i la venjança social en temps de conflicte, ens ajudarà a entendre millor la relació entre banditatge i guerra a l'antic règim, i també ens podrà servir com a punt de referència per als canvis que s'esdevingueren en el nou marc liberal del segle XIX. Sabem que amb la societat burgesa l'exèrcit (i també l'escola) foren institucions dedicades a la fabricació de ciutadans nacionals. Potser també hem de veure la vida castrense en un nou marc de disciplina i control socials, on les irregularitats van anar estant emmarcades cada vegada més en l'àmbit dels exèrcits sorgits del període de les revolucions de 1789 a 1848.

Els tres difunts eren Jaume Vidrié, treballador natural d'Osor i habitant de Santa Coloma de Farners; Pere Lleget, jove treballador de 18 anys de Santa Coloma de Farners; i Pere Barceló, de 25 anys, també de Santa Coloma. Hem de pensar, doncs, que la brivalla francesa sorpresa per l'espanyola estava formada per catalans i que podria tractar-se –tot i que no en tenim cap prova clara– de la brivalla d'en Boquica, del bandoler Josep Buxons Pepus, que va actuar en algun moment per la zona de Blanes, o de la companyia de miquelets francesos que hi havia a Santa Coloma de Farners. En qualsevol cas, el perfil és clar: joves treballadors rurals.

Al cap de poc de la seva creació, la unitat del capità Pujol es va anar implicant més en l'organigrama de

l'exèrcit francès a Catalunya. El 3 de setembre de 1810, Pujol es queixava que cap dels seus homes havia cobrat, i el 4 d'octubre es manà que els seixanta homes i dos oficials del capità Pujol passessin a cobrar com la resta de la tropa.(9)

Les campanyes de Boquica per la zona de l'Alta Catalunya foren terribles. A banda de combatre els escamots patriotes, la seva feina també fou la d'estimular el cobrament dels impostos a les poblacions controlades pels imperials. A la pràctica, el pillatge i l'assassinat arbitrari foren la norma per a les poblacions que rebien aquesta desagradable visita: Camprodon, Olot, Ripoll, Sant Andreu Salou, etc.

La seva pràctica incomodà fins i tot els mateixos oficials napoleònics,

que veien en els actes d'aquests miquelets caragirats un impediment afegit a l'hora de controlar la revolta i pacificar el territori. Les queixes arribaren fins al ministre de la Guerra, a París, però no van fructificar gràcies a la protecció d'oficials com Jean Maximilien Lamarque, governador de l'Alta Catalunya.

Una de les actuacions més conegudes d'en Boquica fou la doble traïció perpetrada el juny de 1811 davant Figueres. Josep Pujol va oferir un nou canvi de bàndol i lliurar la fortalesa de Sant Ferran al brigadier baró d'Eroles, un dels caps destacats del bàndol patriota.(10) El guixolenc Narcís Massanas fou enviat per parlamentar amb Pujol i, ja fos per premeditació o per por a la represàlia napoleònica (a l'aguait d'un possible canvi de bàndol d'en Pujol), el capità Massanas fou entregat pel mateix Boquica i afusellat.

El 21 d'abril de 1812, alguns miquelets caragirats d'en Boquica

Portada del llibre *José Pujol (a) Boquica: Gefe de bandidos*, escrit per Jacques Aragó i imprès a Barcelona el 1841.

Josep Pujol va oferir un nou canvi de bàndol i el lliurament de la fortalesa de Sant Ferran al brigadier baró d'Eroles, un dels caps destacats del bàndol patriota

Josep Pujol, Boquica.

entraren a Sant Llorenç de la Muga, saquejaren la casa de Mateu Font i maltractaren el seu propietari.(11) El 26 d'abril es presentaren a Sant Andreu Salou, on robaren i violaren dones en algunes cases «con amenazas de matarles si denunciaban su delito al gobierno».(12) El 13 de maig, deu miquelets d'en Pujol es presentaren a la casa del rector de Vilafraser, colpejaren una criada amb el fusell i passaren a la vinya del sotsbatlle Josef Grau, on robaren als treballadors i maltractaren un criat.(13) Com sabem, el governador de l'Alta Catalunya es cuidà força de protegir la seva brivalla, i no s'actuà judicialment en cap d'aquests casos.

L'agost de 1812, la companyia de Pujol es dedicà a terroritzar poblacions de la zona de Besalú, lloc natal d'en Boquica: el 21 d'agost a Riu, i el 28 d'agost a Sadernes, Entreperes i

Guitarriu. Els regidors d'aquests llocs es queixaren al batlle del cantó de Besalú. Argumentaren que no eren rebels i que no entenien aquests insults, perquè sempre havien col·laborat amb els impostos del Govern, i si no eren protegits l'única alternativa seria la despoblació.(14)

Es feren investigacions per aquestes actuacions, però la companyia no fou dissolta, sinó que, des de setembre de 1812, es convertiren en exploradors de l'exèrcit imperial, sota jurisdicció militar i sense possibilitats de dedicar-se al bandolerisme. Malgrat tot, la unitat d'exploradors aprofitava les èpoques de descans per dedicar-se al pillatge: l'octubre de 1812 saquejaren Arbúcies.

Els napoleònics desmantellaren la unitat a principi de 1814. Un cop acabada la guerra, el mariscal de camp baró d'Eroles demanà l'extradició de Boquica, que la França de Lluís XVIII no denegà. Josep Pujol fou penjat públicament a Figueres el 23 d'agost de 1815.(15)

Francesc Xavier Morales
és historiador.

Notes

1. Carles RAHOLA, *Visions històriques*, Barcelona: Horta, 1927, p. 27.
2. Ramon GRABOLOSEA, *Olot: Els homes i la ciutat*, pròleg d'Enric Lluch, Biblioteca Selecta, 422, Barcelona: Selecta, 1969, p. 136-138.
3. Maties RAMISA I VERDAGUER, *Els catalans i el domini napoleònic (Catalunya vista pels oficials de l'exèrcit de Napoleó)*, Biblioteca Abat Oliva, 158, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 461.
4. Enric RIERA I FORTIANA, *Els afrancesats a Catalunya*, Biblioteca d'Història dels Països Catalans, 11, Barcelona: Curial, 1994, p. 337-338.
5. RAMISA I VERDAGUER, *Els catalans*, p. 20-21.
6. Núria SALES, *Senyors bandolers, miquelets i botiflers: Estudis d'història de Catalunya (segles XVI al XVIII)*, Barcelona: Empúries, 1984.
7. *Verdadera relación del más bárbaro catalán José Pujol (alias) Boquica: Fue ajusticiado á los 23 de Agosto de 1815*, Barcelona: Imprenta Rubió, [1815].
8. Girona: Arxiu Diocesà, Blanes, Defuncions O6 1782-1828, p. 479.
9. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, Caixa XXXIV, Lligall 19-1. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, Caixa LV, Lligall 6.
10. Gerard BUSSOT, *El capità Narcís Massanas (1786-1811)*, Estudis Guixolencs, núm. 5, Sant Feliu de Guíxols: Servei de Publicacions i d'Arxiu de l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, 1989, p. 66-67.
11. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, Hisenda, Caixa XXVI, Lligall 15-1.
12. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, Hisenda, Caixa XVIII, Lligall 11-2.
13. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, Hisenda, Caixa XVIII, Lligall 11-2.
14. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, Documentació Napoleònica, Caixa XXXI, Lligall 18, 1a part, 5.
15. BUSSOT, *Narcís Massanas*, p. 72-73.

Josep Pujol,
Boquica, penjat.